

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ГУМЕНЮК ВІТАЛІЙ ВІТАЛІЙОВИЧ

УДК 338.24

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ
ПРОЦЕСІВ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ПРИХОВАНОВОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Львів – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана у Національному університеті «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Поплавська Жанна Василівна,
Національний університет «Львівська політехніка»,
завідувач кафедри теоретичної та прикладної економіки.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Ходжаян Аліна Олександрівна,
Київський національний торговельно-економічний
університет, професор кафедри міжнародної торгівлі;

кандидат економічних наук, доцент
Кіржецький Юрій Ігорович,
Львівський державний університет внутрішніх справ
МВС України, доцент кафедри соціальних дисциплін.

Захист відбудеться *«30» червня 2016 року о 14:00 год.* на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.051.01 у Львівському національному університеті імені Івана Франка за адресою: 79008, м. Львів, проспект Свободи, 18, ауд. 115.

З дисертацією можна ознайомитись у Науковій бібліотеці Львівського національного університету імені Івана Франка за адресою: 79601, м. Львів, вул. Драгоманова, 5.

Автореферат розісланий « 27 » травня 2016 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

проф. Плиса В.Й.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Стабільність соціально-економічного розвитку є головною метою державного регулювання. Поза його впливом перебуває прихована економіка, що посилює ризики циклічних коливань, знижує соціальний захист працівників і бюджетні надходження, порушує рівність конкуренції, сприяє корупції, породжує правовий нігілізм. В Україні частка тіньового сектора наближається до половини валового внутрішнього продукту, що значно перевищує середній рівень у світі.

Зниження обсягів прихованої від державного обліку економіки повинно бути пріоритетним завданням органів влади. В Україні з цього питання приймалися програмні документи президента, уряду, Ради національної безпеки та оборони. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України (МЕРТ) більше десяти років публікує щоквартальні звіти, в яких вимірюється тіньова економіка, аналізуються причини її виникнення та заходи протидії. Водночас, протягом останніх п'яти років спостерігається спад активності державних органів у вирішенні проблем легалізації підприємництва, відсутні державні програми та системні, скоординовані заходи державного регулювання. Внаслідок цього масштаби прихованої економічної діяльності в Україні впродовж останніх років лише зростають.

У системі державного регулювання економіки негативний вплив на обсяг прихованого підприємництва зумовлений значною кількістю чинників. Серед них недосконалість дозвільних, зокрема митних процедур, які вимагають значних витрат часу та коштів на їх проходження; системи справляння податків внаслідок складності обліку, звітності та надмірного контролю господарської діяльності; механізму захисту прав підприємців при порушенні договірних зобов'язань, що несе ризики отримання значних збитків; антикорупційної політики, яка зумовлює додаткові «корупційні» витрати та перешкоди бізнесу.

Особливої актуальності набуває вирішення проблем щодо виділення та дослідження нелегального підприємництва у складі прихованої економіки; визначення групи чинників, які істотно впливають на його обсяг, та системи відповідних дієвих заходів протидії; формування механізму державного регулювання легалізації підприємництва та побудови результативної моделі його роботи.

Питанням тіньової економіки присвячені наукові праці Бекряшева А.К., Белозерова І.П., Варналія З.С., Де Сото Є., Жаліла Я.А., Кіржецького Ю.І., Мазур І.І., Мандибури В.О., Флейчук М.І. Ходжаян А.О; методики її вимірювання сформовані авторськими колективами під керівництвом Колледжа М. (для ООН та СНД), Шнайдера Ф. (для Світового банку), а також Блумом А.М. і Шрестою М.Л. (для МВФ). У вказаних працях розкриваються поняття та структура прихованої економіки, причини її поширення, пропонуються заходи протидії. Різні аспекти підприємництва (зміст, розвиток, ринкове середовище, конкуренція, державне регулювання, оподаткування) розкриваються у наукових працях Довгань Ж.М., Ковалюка О.М., Крупки М.І., Кузьміна О.Є., Лобозинської С.М., Михасюка І.Р., Мойсеєнко І.П. Плиси В.Й. Поплавської Ж.В., Приймака В.І., Швайки Л.А.

В існуючих наукових дослідженнях та державних програмних документах визначено більше сотні причин та заходів у сфері детінізації економіки, що значно знижує можливість їх практичної реалізації. Найвні теоретичні напрацювання та практичні дії недостатні для формування єдиного механізму та забезпечення комплексного, системного підходу до подолання прихованого підприємництва. Зважаючи на значні витрати часу і ресурсів у процесах легалізації, проблемою є відсутність напрацювань щодо моделювання їх результативності. Також існують неточності, дублювання та розбіжності у різних визначеннях змісту таких поширених характеристик економіки чи підприємництва, як «тіньова», «така, що не спостерігається», «прихована», «нелегальна», «неформальна» тощо.

Теоретичне і практичне вирішення проблем легалізації підприємництва в Україні зумовлює актуальність теми, мету та завдання дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до наукового напрямку наукового напрямку Інституту економіки і менеджменту НУ «Львівська політехніка» «Проблеми економіки та управління інноваційним розвитком» (протокол Вченої ради № 5 від 24.06.2014 р.), кафедри теоретичної та прикладної економіки та кафедральної науково-дослідної роботи «Проблеми підвищення рівня конкурентоспроможності національних виробників» (номер держ. реєстрації 0114 U001246) (Акт про використання результатів дисертаційної роботи від 17.02.2016 р.).

Результати проведених автором досліджень використані під час розроблення держбюджетної теми Львівського національного університету ім. І. Франка «Розробка концепції та інструментарію оцінювання і порівняння державотворчого патріотизму нації з позиції податкової домінанти» (номер державної реєстрації 0113U000590). Зокрема, визначено вплив чинників прихованого підприємництва, в тому числі податкового регулювання економіки, на формування у підприємців мотивів уникнення сплати податків (розд. 2, п. 2.2; розд. 3 п. 3.1, п. 3.3) (довідка № 5215-Н, від 13.11.2015 р.).

Мета дослідження: розроблення теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо державного регулювання процесів легалізації прихованого підприємництва в Україні.

Визначена мета передбачає виконання таких завдань:

- дослідити та конкретизувати поняття та зміст ознак підприємництва;
- сформулювати дефініції «нелегального підприємництва» та його «легалізації»;
- розкрити теоретичні підходи до визначення сутності державного регулювання процесів легалізації прихованого підприємництва в Україні, проаналізувати його ефективність і недоліки;
- визначити істотні чинники існування нелегального підприємництва;
- класифікувати інструменти регулювання економіки та визначити їх вплив на легалізацію підприємництва;
- удосконалити державне регулювання процесів легалізації підприємництва за допомогою формування спеціалізованого механізму на основі визначення його складових та засад побудови;

– запропонувати результативну модель державного регулювання процесів легалізації нелегального підприємництва на основі методу вимірювання його обсягу, який дасть змогу оцінити результативність вжитої системи заходів.

Об'єкт дослідження: процеси державного регулювання легалізації прихованої підприємницької діяльності.

Предмет дослідження: теоретико-методологічні та прикладні засади удосконалення механізму державного регулювання процесів легалізації прихованого підприємництва.

Методи та інформаційна база дослідження

У дисертації використані такі методи: економічного групування та порівняння – при формуванні масиву країн світу для аналізу та моделювання (розд. 2, п. 2.2., розд. 3, п. 3.1, п. 3.3); аналогії – для визначення цілей в ході функціонування механізму легалізації (розд. 3, п. 3.3); логічний і евристичний – для дослідження впливу чинників на ознаки підприємництва (розд. 1, п. 1.3); узагальнення та конкретизації – для уточнення змістовного наповнення поняття «нелегальне підприємство» (розд. 1, п. 1.1, п. 1.2), «легалізація підприємництва» (розд. 1, п. 1.2), «регуляторний механізм легалізації прихованого підприємництва» (розд. 3, п. 3.1); аналізу і синтезу – для структуризації (розд. 2, п. 2.1) і моделювання результативності регуляторного механізму легалізації підприємництва (розд. 3, п. 3.1); формалізації і кореляційно-регресійного аналізу – для квантифікації і розрахунків впливовості чинників нелегального підприємництва (розд. 2, п. 2.2), визначення напрямків легалізації підприємництва (розд. 3, п. 3.1); регресійного моделювання, програмування і прогнозування для визначення результативності регуляторного механізму легалізації підприємництва (розд. 3, п. 3.3).

Джерелом нормативної, аналітичної та статистичної інформації є національне та зарубіжне законодавство в галузі державного регулювання підприємництва, щорічні аналітичні матеріали Світового банку (міжнародні рейтинги «Легкості ведення бізнесу» (ЛВБ) та «Ефективності урядування» (ЕУ)), ООН («Світовий економічний стан і перспективи»), Мінекономрозвитку України («Тенденції тіньової економіки в Україні»), статистичних органів України та світу (показники ВВП, безробіття, зовнішньої торгівлі), а також окремі дослідження щодо вимірювання, причин, проявів, боротьби з «тіньовою економікою» Національного інституту стратегічних досліджень і Світового банку, вітчизняних і зарубіжних науковців тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у визначенні об'єкта, суб'єктів, методів та напрямків державного регулювання процесів легалізації прихованого підприємництва, що дає можливість розробити спеціалізований механізм та змодельовати його результативність. До найважливіших результатів дослідження, які визначають його новизну, належать наведені нижче положення.

Вперше:

– відповідно до розробленої науково-методологічної основи автором побудована модель державного регулювання процесів легалізації прихованого підприємництва у визначених дисертантом на основі рейтингу «Легкості ведення бізнесу» Світового банку сферах «Міжнародної торгівлі», «Закриття бізнесу»,

«Оподаткування», що істотно впливають на обсяг нелегального підприємництва. Модель дає можливість як прогнозувати, так і оцінювати отримані результати заходів легалізації відповідно до методу розрахунку обсягу нелегального підприємництва за рівнянням його кореляційної залежності від показників рейтингів «Легкості ведення бізнесу» у вказаних сферах.

Удосконалено:

– теоретико-методологічні підходи до визначення сутності поняття «державне регулювання легалізації підприємництва» як функції управлінської діяльності, що полягає у впровадженні органами влади системи заходів, спрямованої на внесення змін у застосуванні наявних інструментів регулювання для усунення відхилень від бажаних економічних показників (на відміну від поширеного узагальненого визначення завдань, які нехарактерні для функції регулювання) і зменшення обсягу нелегального підприємництва, уточнюючи об'єкт впливу порівняно з терміном «економіка», що доповнює сучасну економічну термінологію та поглиблює методологічні основи розуміння сутності цієї діяльності;

– науково-методичний підхід до визначення причин існування прихованого підприємництва та напрямків його легалізації, який, на відміну від існуючих, що переважно ґрунтуються на суб'єктивних судженнях, виокремлює чинники з істотним кореляційним впливом для спрямування на них відповідних результативних заходів;

– організаційну модель державного регулювання процесів легалізації прихованого підприємництва шляхом формування спеціалізованого механізму (на відміну від практики визначення завдань органам влади без забезпечення зв'язків суб'єктів регулювання для їх виконання) як системи суб'єктів регулювання, експертів та окремого органу (відділ Мінекономрозвитку України), завданням якого є забезпечення взаємодії суб'єктів та об'єкта легалізації, збір та аналіз інформації, підготовка проектів рішень, оцінювання результативності їх впровадження, що забезпечить високу ефективність вжитого комплексу заходів.

Дістали подальшого розвитку:

– поняття «нелегальне підприємництво», що, порівняно з поширеним терміном «тіньова економіка», конкретизує відносини, окреслені поняттям (виробництво продукції суб'єктами підприємництва, на відміну від ширших – «економіка») та визначає їх характеристику (протиправне приховування своєї діяльності, а не омонім «тіньова»), а поняття «легалізація підприємництва» чітко вказує на завдання цього процесу – стимулювання до відображення у передбаченому законодавством обліку незаборонених операцій (на відміну від «детінізація», яке не має однозначного економічного трактування);

– конкретизація змісту ознак підприємницької діяльності з метою визначення їх чутливості до впливу державного регулювання та інших чинників, що дало змогу виокремити чотири найбільш важливі – беззбитковість у довгостроковому періоді, ризикованість, самостійність, виробництво продукції). Це дало можливість визначити сутність і ступінь впливу чинників існування нелегального підприємництва відповідно до кількості ознак, «чутливих» до їх дії;

– класифікація інструментів регулювання підприємництва на ринкові і адміністративні (на відміну від складнішого та дещо суперечливого поділу на економічні, адміністративні, правові) та виділення тих, що використовуються для державного регулювання у сферах ЛВБ – «Міжнародної торгівлі», «Закриття бізнесу», «Оподаткування». Класифікація акцентує увагу на підсиленні позитивного впливу ринкового механізму визначеними інструментами державного регулювання у вказаних трьох сферах, на відміну від поширеної практики ігнорування ринкового впливу та необхідності визначення інструментів легалізації.

Практичне значення одержаних результатів полягає у визначенні чинників, що істотно впливають на приховане підприємництво, розробленні практичних рекомендацій щодо: формування регуляторного механізму його легалізації, визначення комплексу необхідних дієвих заходів (у сферах державного регулювання оподаткування, зовнішньої торгівлі, припинення бізнесу) та моделювання їх впливу. Це, на відміну від існуючих підходів, забезпечить ефективність та керованість процесів легалізації прихованого підприємництва, прогнозоване зниження його частки та покращення державного регулювання до показників розвинутих країн світу. Запропоновані рекомендації можуть бути реалізовані в роботі органів законодавчої, виконавчої, судової влади та місцевого самоврядування. Використання отриманих результатів у навчальному процесі та науково-дослідній роботі дасть можливість поглибити знання студентів і наукових працівників щодо змісту підприємницької діяльності (легальної та нелегальної), механізмів державного та ринкового регулювання економіки та зокрема легалізації її прихованого сектора. Результати дисертації впроваджено в роботі комітету Верховної Ради України з питань промислової політики та підприємництва (довідка про впровадження № 04-30/14-790/245986 від 07.10.2015р.), Міністерства економічного розвитку і торгівлі України (довідка про впровадження № 3032-06/41972-09 від 14.12.2015 р.), Львівської обласної ради (довідка про впровадження № 02-вих-240 від 12.02.2016 р.).

Основні положення дисертаційної роботи використовують у навчальному процесі Національного університету «Львівська політехніка» при викладанні дисциплін «Державне регулювання економіки», «Конкурентне право та податкове регулювання економіки», «Захист прав та інтересів осіб в господарській діяльності» (довідка про впровадження № 67-01-263 від 12.02.2016 р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертація є результатом самостійно виконаних наукових досліджень автора. Усі наукові результати, викладені в дисертації, отримані й опрацьовані автором особисто. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертаційній роботі використані та містяться лише ті ідеї, положення і розрахунки, які становлять особистий внесок автора. Внесок автора в колективних опублікованих працях зазначено в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові теоретичні та практичні результати дисертаційного дослідження доповідались на таких всеукраїнських та міжнародних науково-практичних конференціях: міжнародна науково-практична конференція «Управління людськими ресурсами: держава, регіон, підприємство» в Донецькому національному університеті (26-27 квітня 2006 р., Донецьк);

міжнародна науково-практична конференція «Проблеми і механізми відтворення ресурсного потенціалу України в контексті євроінтеграції» в НУ водного господарства та природокористування (8-9 жовтня 2004 р., Рівне), міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми розвитку економіки в умовах міжнародної інтеграції» в Одеському економічному університеті (24-26 вересня 2008 р., Одеса); міжнародна науково-практична конференція «Проблеми формування та реалізації конкурентної боротьби: аспекти молодіжного підприємництва» в НУ «Львівська політехніка» (17-18 вересня 2009 р., Львів); наукова конференція «Теоретичні та прикладні засади функціонування сучасної економіки» в НУ «Львівська політехніка» (14 жовтня 2010 р., Львів); II міжнародна науково-практична конференція «Проблеми формування та реалізації конкурентної політики» в НУ «Львівська політехніка» (15-16 вересня 2011 р., Львів), V міжнародна науково-практична конференція «Проблеми і механізми відтворення ресурсного потенціалу України в контексті євроінтеграції» в НУ водного господарства та природокористування (18-19 жовтня 2012 р., Рівне), III міжнародна науково-практична конференція «Проблеми формування та реалізації конкурентної політики» в НУ «Львівська політехніка» (19-20 вересня 2013 р., Львів); IX міжнародна науково-практична конференція «Маркетинг та логістика в системі менеджменту» в НУ «Львівська політехніка» (6-8 листопада 2014 р., Львів); конференція «Сучасні проблеми безпеки та маркетингу» (Польща, Катовіце, Вища школа маркетингового управління і іноземних мов, 28 травня 2015 р.).

Публікації. За темою дисертації загалом опубліковано 18 наукових праць, в тому числі 9 у фахових виданнях та 2 у виданнях України, внесених до міжнародних наукометричних баз даних. Загальний обсяг публікацій становить 6,14 д.а., з них автору належить 5,12 д.а.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Обсяг основного тексту дисертації складає 199 сторінок. Робота містить 44 таблиці, 22 рисунки, список джерел із 196 найменувань, а також 7 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У вступі обґрунтовано актуальність теми, визначено мету і завдання дисертації, розкрито наукову новизну одержаних результатів, їх теоретичне та практичне значення, подано інформацію про їх впровадження й апробацію.

У першому розділі дисертації «Теоретичні основи легалізації підприємництва» запропоновано поняття нелегального підприємництва, розкрито сутність проблеми визначення його чинників та обсягу, формування системи легалізації прихованого підприємництва.

На основі аналізу економічного змісту підприємницької діяльності та її ознак, серед них дисертантом виділено чутливі до впливу зовнішніх чинників (корупція, правопорядок, державне регулювання тощо): 1) беззбитковість у довгостроковому періоді; 2) підприємницький ризик; 3) самостійність; 4) поєднання факторів виробництва для виготовлення продукції. Така чутливість формує мотиви підприємця приховати або легалізувати свою діяльність. Відповідно, підприємництво – це професійна, самостійна, обмежена факторами бізнес-

середовища, ризикована діяльність фізичних осіб (особисто та через юридичні особи), які поєднують фактори виробництва для виготовлення продукції за умови безбитковості у довгостроковому періоді. Частка підприємництва у випуску продукції в Україні складає більше дев'яноста відсотків (за виключенням секторів держуправління, некомерційних організацій та частини домогосподарств).

Для отримання об'єктивної оцінки стану підприємництва необхідно визначити його приховану від державного (статистичного, бухгалтерського, податкового) обліку частину. Об'єктом дослідження в різних джерелах визначається прихована («тіньова», «така, що не спостерігається», «іллегална», «неформальна», «кримінальна» тощо) економіка. Вона включає підприємницький сектор, що приховує дозволена, обмежена чи заборонена державою діяльність, самозабезпечення та інше необов'язкове для звітування виробництво домогосподарств, корупційні доходи органів державного управління, надходження злочинних угруповань тощо. Кожне з цих явищ потребує окремих заходів впливу, що зумовлює необхідність виділити в структурі прихованої економіки сектор, який і буде надалі досліджуватись. Автор пропонує зосередитись на нелегальному підприємстві (НП) – підприємницькій діяльності, яка протиправно прихована від державного регулювання (митного, податкового тощо), з метою уникнення його шкідливого впливу на прибутковість, ризикованість, самостійність та умови виготовлення продукції (товарів, робіт, послуг). Звідси, легалізацією підприємства є діяльність органів влади та недержавних організацій, спрямована на стимулювання підприємців до відображення в офіційному обліку та звітності своїх операцій. Наслідком цього є зменшення частки нелегального підприємства у ВВП.

На основі проведеного дослідження зроблено висновок, що для планування дієвих заходів легалізації прихованого підприємства необхідно встановити причини його виникнення. За результатами систематизації і узагальнення нормативних актів та наукової літератури, дисертантом сформовано 16 уніфікованих чинників нелегального підприємства за спаданням впливу на кількість визначених вище його чотирьох чутливих ознак: 1) «Державне регулювання підприємства»; 2) «Корупція»; 3) «Складність міжнародної торгівлі»; 4) «Забезпечення правопорядку»; 5) «Ефективність державного управління»; 6) «Доступність кредитування»; 7) «Нерозвиненість інфраструктури»; 8) «Некваліфікованість менеджменту»; 9) «Обмеження на ринку праці»; 10) «Оподаткування»; 11) «Дефіцит ділової інформації»; 12) «Розмір ВВП, безробіття, частки експорту та імпорту у ВВП»; 13) «Нерозвиненість продуктивних сил»; 14) «Складність реєстрації бізнесу»; 15) «Низька якість законодавства»; 16) «Нереформованість економіки». Усунення негативного впливу вказаних чинників найбільш ефективно здійснювати в рамках державного регулювання процесів легалізації прихованого підприємства – функції управлінської діяльності, що полягає у впровадженні органами влади системи заходів, спрямованої на внесення змін у застосуванні наявних інструментів регулювання для усунення відхилень від бажаних економічних показників і зменшення обсягу нелегального підприємства. Ця діяльність досягне поставлених цілей за умови формування ефективного

регуляторного механізму (або механізму державного та ринкового регулювання) легалізації підприємництва. З урахуванням засад побудови і функціонування управлінських систем дисертантом визначені вимоги до діяльності такого механізму:

– структурні – наявність обов'язкових компонентів (об'єкта, суб'єктів та каналів зв'язку, через які, зокрема, і застосовуються інструменти регулювання економіки), а також додаткових – органу, що забезпечує підтримку прийняття рішень (Міністерство економічного розвитку і торгівлі України), і незалежних експертів (Світовий банк, консалтингова фірма PWC тощо);

– процесуальні – забезпечення проходження етапів роботи механізму: 1) моніторинг ситуації та визначення проблем; 2) визначення мети регулювання; 3) збір та аналіз інформації, визначення причин та завдань легалізації; 4) визначення комплексу альтернативних заходів та підзавдань, моделювання наслідків рішень; 5) визначення ресурсів, можливості виконання заходів та відповідних альтернатив; 6) вибір і оформлення проекту необхідних рішень; 7) обговорення, затвердження та оформлення рішень; 8) організація виконання рішень; 9) контроль за виконанням рішень; 10) оцінка ефективності вжитих заходів. Необхідно врахувати також вплив істотних чинників нелегального підприємництва, які не піддаються безпосередньому впливу в межах сформованого механізму легалізації (некеровані чинники).

Використовувані в економічній науці методи оцінювання частки прихованої економіки можна поділити на дві групи: 1) альтернативних розрахунків ВВП на основі різної інформації (статистичної, фінансової, податкової); 2) визначення ВВП відповідно до його розрахункової залежності від економічних показників (зайнятість, грошова маса, виробничі ресурси) (див табл. 2). Якщо визначений органами статистики розмір ВВП менший, то різниця відображає величину нелегальної економіки. Проте більшість методів не розмежовують підприємницький та непідприємницький сектори економіки, не демонструють залежності частки прихованої економіки чи підприємництва від причин їх існування. Це унеможливорює прогнозування зміни частки нелегального підприємництва в результаті державного регулювання процесів його легалізації.

У другому розділі «Аналіз державного регулювання процесів легалізації підприємництва» проаналізовано ефективність процесу легалізації; розраховано впливовість та значущість чинників нелегального підприємництва; визначено вплив інструментів державного регулювання на легалізацію підприємництва.

Як показують результати аналізу правових програмних документів, в Україні державне регулювання процесу легалізації прихованого підприємництва переважно обмежується наведенням переліку причин та заходів, які часто не кореспондуються між собою та мають невизначену результативність. Залишається несформованим цілісний механізм легалізації підприємництва внаслідок прогалин у визначенні суб'єктів та об'єкту, їх функцій та зв'язків, процесу роботи та очікуваних результатів. Як видно з таблиці 1, процес легалізації підприємництва не забезпечує зниження частки прихованої економіки в Україні.

Динаміка зміни частки прихованої економіки в Україні

Методи розрахунку	Зміна частка прихованої економіки (% ВВП)								
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Інтегральний *	28	34	39	38	34	34	35	41	42
Електричний *	27	26	36	37	29	29	30	39	35
Монетарний *	28	39	41	30	26	24	24	33	37
Збитків підприємств*	14	30	31	30	25	27	27	31	40
Споживчі витрати – роздрібний оборот *	14	40	45	44	48	46	51	57	54
МІМІС (Ф. Шнайдера)	46,8	46,2	46,2	45,1	44,6	44,0	н/д	н/д	н/д
Регуляторного впливу	43,	47,0	47,0	47,5	48,1	48,1	48,8	40,4	40,4

* – дані Мінекономрозвитку і торгівлі України (МЕРТ)

Джерело: сформовано автором

Для оцінки впливовості виділених у першому розділі шістнадцяти чинників прихованої економіки необхідно їх квантифікувати.

В результаті проведеного аналізу, базою для цього обрано сформовані Світовим банком наведені в табл. 2 статистичні дані та міжнародні рейтинги «Легкості ведення бізнесу» (ЛВБ) та «Світових індикаторів урядування» (СІУ), серед яких: «Ефективність урядування» (СІУ/ЕУ), «Забезпечення правопорядку» (СІУ/ЗП), «Контроль корупції» (СІУ/КК).

Квантифікація чинників нелегального підприємництва

№	Чинники нелегального підприємництва	Показник для оцінки дії чинника
1.	«Державне регулювання підприємництва»	Рейтинг ЛВБ
2.	«Корупція»	Рейтинг СІУ/КК
3.	«Складність міжнародної торгівлі»	Рейтинг ЛВБ
4.	«Забезпечення правопорядку»	Рейтинг СІУ/ЗП
5.	«Ефективність державного управління»	Рейтинг СІУ/ЕУ
6.	«Доступність кредитування»	Рейтинг ЛВБ
7.	«Обмеження на ринку праці»	Рейтинг ЛВБ
8.	«Оподаткування»	Рейтинг ЛВБ
9.	«Розмір ВВП, безробіття, експорту та імпорту у ВВП»	Статистичні дані
10.	«Складність реєстрації бізнесу»	Рейтинг ЛВБ

Джерело: розроблено автором на основі державних програмних документів та матеріалів Світового банку

Квантифікація шести чинників не можлива внаслідок відсутності відповідних математичних оціночних даних. Це позбавляє змісту їх подальше дослідження.

Істотні квантифіковані чинники нелегального підприємництва визначені на основі кореляційного аналізу (розрахунку коефіцієнтів кореляції, детермінації, регресії, дотримання критеріїв t і F статистики) впливу показників їх рейтингів на частки нелегального підприємництва. Інформація про їх розмір отримана із дослідження австрійського економіста Ф. Шнайдера для Світового банку. Дисертантом досліджувалась сформована ООН група п'ятдесяти двох країн з розвинутими (притаманними Євросоюзу) та перехідними (зокрема України) економіками. За критеріями t і F статистики, на частку нелегального

підприємництва значуще (за будь-яких інших умов) впливають сім чинників. Відповідно до коефіцієнтів парної детермінації, зміна їх рейтингу корегує частку нелегального підприємництва на певний відсоток: «Державне регулювання підприємництва» – на 45%, «Корупція» – на 75%, «Розмір ВВП» – на 67%, «Рівень міжнародної торгівлі» – на 8%, «Рівень безробіття» – на 32%, «Ефективність державного управління» – на 73%, «Забезпечення правопорядку» – на 72%. Щільність зв'язків перелічених чинників і частки нелегального підприємництва, яка характеризується коефіцієнтом кореляції, становить від 57% до 87%, крім «Рівня міжнародної торгівлі» (30%). Висновок про істотність цих чинників ґрунтується на розрахованій статистичній значущості та конкретизації економічного характеру їх впливу на чутливі ознаки підприємництва.

Результати аналізу також демонструють взаємозалежність квантифікованих чинників (мультиколінеарність). Це унеможливорює математичне моделювання корегування частки нелегального підприємництва внаслідок одночасної зміни показників декількох факторів. Крім того, спрямованість механізму державного регулювання одночасно на всі істотні чинники значно знизить можливість дотримання структурних та процесуальних вимог його функціонування. Тому подальші дослідження будуть стосуватись державного регулювання підприємництва, яке є сформованою системою та може достатньо ефективно корегуватись органами влади для легалізації підприємництва. Відповідно до рейтингу «Легкості ведення бізнесу» (ЛВБ) виділено найважливіші сфери державного регулювання підприємства: «Початок бізнесу» (ПБ), «Ліцензування» (ЛЛ), «Реєстрація власності» (РВ), «Кредитування» (КР), «Захист інвесторів» (ЗІ), «Оподаткування» (ОП), «Міжнародна торгівля» (МТ), «Забезпечення контрактів» (ЗК), «Закриття бізнесу» (ЗБ), «Наймання працівників» (НП). На них впливають інструменти регулювання економіки, які пропонується поділити на ринкові та адміністративні. Ринкові включають співвідношення попиту і пропозиції, конкуренцію, прибуток. Адміністративні ґрунтуються на державному примусі та формують визначені рейтингом «Легкості ведення бізнесу» показники, специфічні для кожної з наведених вище сфер. Зокрема:

1) «Оподаткування» (ОП) – кількість виплат; витрати часу (годин); загальна податкова ставка (у відсотках від прибутку), а інструментами, які їх формують, є податки та обов'язкові процедури, пов'язані з їх сплатою (облік та звітність);

2) «Міжнародна торгівля» (МТ) – витрати часу (годин) на експортно-імпортні операції (з розбивкою на оформлення документів, і проходження кордону) та вартість їх проведення (USD \$), що адміністративно визначаються ціновим і тарифним регулюванням (індикативні митні ціни, платні митні послуги), встановленням спеціальних процедур та обмежень (митних);

3) «Закриття бізнесу» (ЗБ) – коефіцієнт стягнення боргу (центи/долар); ефективність законодавства, які залежать від інструментів оподаткування (судові та виконавчі збори), встановлення процедур (припинення діяльності, судового розгляду та виконання рішень), обмежень та заборон (заборона припинення діяльності без сплати боргів та держреєстрації).

Впливаючи наведеними вище інструментами на сфері державного регулювання та враховуючи вплив інших визначених істотних чинників, можна сформулювати дієвий механізм легалізації прихованого підприємництва.

У третьому розділі «Удосконалення державного регулювання процесів легалізації прихованого підприємництва» з використанням економіко-математичних методів визначено істотні чинники (сфери державного регулювання), легалізації підприємництва, сформовано регуляторний механізм легалізації підприємництва та змодельовано результативність його дії в сучасних умовах господарювання.

Сфери ведення бізнесу, регулювання яких значуще впливає на частку нелегального підприємництва (ЧНП) у ВВП 52 країн з розвинутими та перехідними економіками визначені покроковим кореляційно-регресійним моделюванням та відображені у рис. 1.

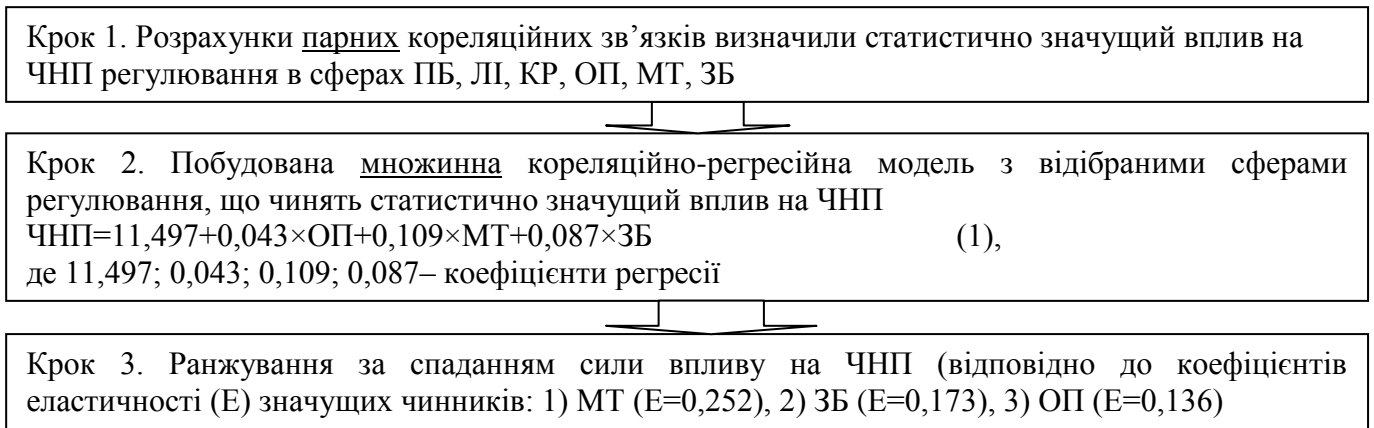

Рис. 1. Визначення значущих чинників нелегального підприємництва
Джерело: побудовано автором на основі власних розрахунків

Коефіцієнт кореляції моделі (0,810) демонструє сильний зв'язок між чинниками (МТ, ЗБ, ОП) та часткою нелегального підприємництва. Коефіцієнт множинної детермінації 0,660 вказує, що зміна частки нелегального підприємництва на 66% залежить від зміни рейтингів закладених у модель чинників. Решта 34% варіацій (зміни) залежить від інших неврахованих факторів та похибки спостережень.

Істотність впливу на ЧНП визначених статистично значущих сфер ведення бізнесу підтверджується і його економічним змістом. Участь у міжнародній торгівлі забезпечує вихід на нові ринки, що покращує номенклатуру, якість та вартість виробничих ресурсів, збільшує обсяги реалізації та кількість контрагентів. Це позитивно впливає на прибутковість, майнову і господарську самостійність, ризикованість та виробничий процес. Участь у зовнішньоекономічних операціях мінімізує можливість нелегального провадження пов'язаної з ними підприємницької діяльності. Так, імпорт товару передбачає його облік і наступний продаж чи переробку. Експортні операції не дозволяють приховати від контролюючих органів попередні закупівлі товару або процес його виготовлення. Зазначені обставини формують у підприємця потужний мотив легалізувати свою діяльність. Механізми державного регулювання у сфері «Закриття бізнесу» надають додаткові можливості

легальному підприємництву в порівнянні з прихованим, де угоди укладаються без документального оформлення. Це зумовлює ризики збитків та зупинки виробництва при невиконанні зобов'язань контрагентами, які ліквідуються. Натомість встановлені державою судові інструменти відновлення платоспроможності (призначення арбітражного керуючого) і стягнення боргів на основі укладених договорів попереджують чи компенсують зазначені проблеми. Оподаткування тільки негативно впливає на бізнес, «виштовхуючи» його в нелегальну сферу: суми податків збільшують витрати; диференціація податкових ставок за видами бізнесу і об'єктами оподаткування обмежує самостійність вибору напрямів та обсягів діяльності; складність справляння податків, високі штрафи, податкова застава та кримінальна відповідальність, створюють високі ризики непередбачених витрат та обмеження самостійності.

Ефективність впливу на визначені вище чинники забезпечить відображений на рис. 2 регуляторний механізм легалізації підприємництва – інтегрована ринково-адміністративна система, в якій органи влади за допомогою відповідних інструментів змінюють показники сфер державного регулювання (чинників легалізації), що впливають на «чутливі» ознаки підприємництва та формують у підприємців мотивацію до легалізації своєї діяльності.

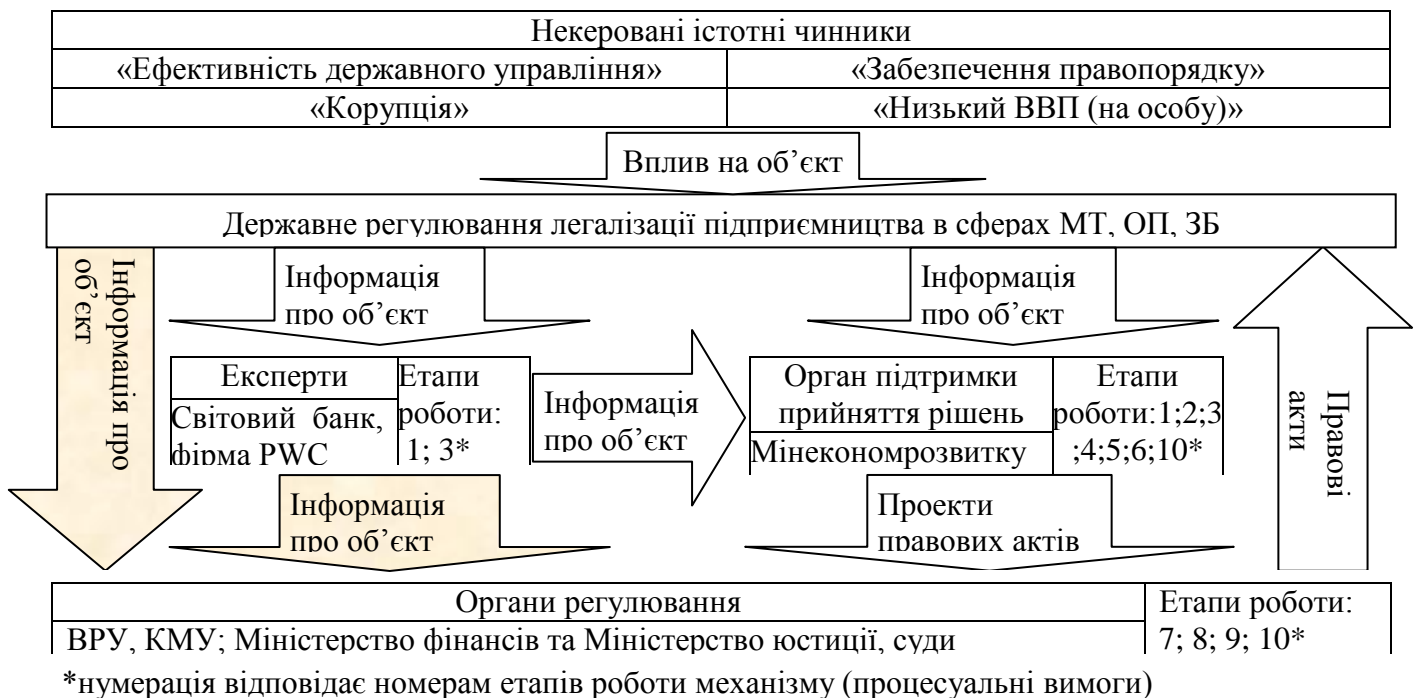

Рис. 2 Регуляторний механізм легалізації прихованого підприємництва
Джерело: побудовано автором

У межах роботи механізму експерти та орган підтримки прийняття рішень збирають інформацію про об'єкт та діючі інструменти регулювання. Експерти формують аналітичні звіти щодо обсягу нелегального підприємництва, рейтингів ЛВБ, СІУ. Орган підтримки прийняття рішень опрацьовує зібрану та отриману від експертів інформацію, формує проекти рішень щодо змін в застосуванні інструментів регулювання у сферах МТ, ЗБ, ОП для зменшення частки нелегального підприємництва, які передає профільним органам регулювання. Вони опрацьовують

пропозиції, приймають правові акти. Механізм не виключає отримання відомостей паралельними каналами зв'язку. Це особливо актуально при залученні експертів, підприємців, чиновників на етапах, які потребують вузьких фахових знань. Пропонований механізм також враховує вплив інших визначених вище некерованих істотних чинників нелегального підприємництва.

В процесі легалізації необхідно мати можливість вимірювати наявну та прогнозувати зміну частки нелегального підприємництва внаслідок вжитих заходів. З використанням отриманої кореляційної моделі (формула 1) розраховано частки нелегального підприємництва в Україні (2007-2015 р.р.), які відповідають показникам рейтингів сфер державного регулювання (МТ, ЗБ, ОП) (метод регуляторного впливу) (див. табл. 1).

У роботі запропоновано поетапну модель легалізації з досягненням показників сфер державного регулювання розвинутих країн (орієнтирів) та відповідних їм часток нелегального підприємництва (ЧНП). Перший етап відображено у табл. 3.

Таблиця 3

Модель результативності процесів легалізації підприємництва на етапі 1

Способи легалізації – покращення показників державного регулювання у сферах: МТ – зменшення часу і витрат на оформлення документів та контроль на кордоні; ОП – зменшення часу, необхідного для сплати податків									
Результативність									
Країни	«Міжнародна торгівля» (оформлення документів (ОД) / контроль на кордоні (КК))					«Оподаткування»			ЧНП % ВВП
	Експорт		Імпорт		Рейтинг	Виплат (кількість)	Оформлення (годин)	Рейтинг	
	Годин на ОД/КК	Витрати (\$ на ОД/КК)	Годин на ОД/ КК	Витрати (\$ на ОД/КК)					
Україна	96/26	292/75	168/52	292/100	109	5	350	107	40,2
Італія	-	-	-	-	-	14	269	137	27,5
Ірландія	1/24	75/305	1/24	75/253	48	-	-	-	18,7
Україна	1/24	75/75	1/24	75/100	39	5	269	84	31,6

Джерело: розроблено автором на основі власних розрахунків

Його завданням є досягнення максимальної частки нелегального підприємництва у групі розвинутих країн – 27,5% ВВП (в Італії) за рахунок підвищення показників сфер регулювання до рівня Італії (ОП) та Ірландії (МТ). Їх рейтинги найнижчі у групі, а відтак, найбільш досяжні для України.

Метою другого етапу, відображеного у табл. 4, є зниження ЧНП до рівня, мінімального серед розвинутих країн (12,905% ВВП у Данії) шляхом покращення показників державного регулювання «Міжнародної торгівлі», «Оподаткування» та «Закриття бізнесу» до рівня цієї держави. Данія перша в рейтингу МТ (відсутність платежів та простою на кордоні), що значною мірою зумовлено високим рівнем розвитку економіки та державного управління і недосяжно для України в середньостроковому періоді. Для реформування сфери «Міжнародна торгівля» доцільніше орієнтуватись на середні показники розвинутих країн Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), а не Данії.

При спрощенні регулювання в сфері «Оподаткування» також видається малоімовірним досягнення всіх показників Данії. Так, зниження частки прибутку,

яка вилучається за рахунок податкових платежів («Сукупна ставка (у відсотках прибутку)»), до рівня 24,5% з діючих в Україні 52,9% утворить надзвичайно великий бюджетний дефіцит. Тому доцільніше орієнтуватись на середній показник для країн ОЕСР – 41,2% прибутку.

За умов дотримання заходів, передбачених на другому етапі легалізації, частка нелегального підприємництва України становитиме 15,9% ВВП.

Таблиця 4

Модель результативності процесів легалізації підприємництва на етапі 2

Способи легалізації – покращення показників державного регулювання у сферах: МТ – зменшення часу і витрат на оформлення документів та контроль на кордоні; ЗБ – збільшення частки повернення боргу та ефективності права; ОП – скорочення часу для оформлення звітності, зниження ставок податків													
Результативність													
Країни	«Міжнародна торгівля» (оформлення документів (ОД)/контроль на кордоні (КК))					«Оподаткування»				«Закриття бізнесу»			ЧНП % ВВП
	Експорт		Імпорт		Рейтинг	Виплат (кількість)	Оформлення (годин)	Ставка (%прибутку)	Рейтинг	%повернення боргу	Індекс ефективності права	Рейтинг	
	Годин на ОД/КК	Витрати (\$ на ОД/КК)	Годин на ОД/КК	Витрати (\$ на ОД/КК)									
Данія	1/0	0/0	1/0	0/0	1	10	130	24,5	12	88	12	9	12,9
ОЕСР	4/15	36/160	4/9	25/123	29	11	177	41,2	45	72,3	12	23	18,6
Україна	1/15	36/75	1/9	25/100	24	5	130	41	23	88	12	9	15,9

Джерело: розроблено автором на основі власних розрахунків

Досягнення Україною показників країн, що займають перше місце в рейтингах ведення бізнесу, в трьох реформованих сферах регулювання дасть можливість мінімізувати обсяг нелегального підприємництва на третьому етапі (табл. 5). Як зазначалось вище, показник «Сукупна ставка прибутку» доцільно залишити на рівні 41 %. Також видається значно утрудненим зниження часу для сплати податків до 12 годин (ОАЕ). Так, в країнах ОЕСР середнє значення цього показника становить 175 годин, Отже, подальші удосконалення в сфері «Оподаткування» є вкрай сумнівними, а відтак - недоцільними.

Таблиця 5

Модель результативності процесів легалізації підприємництва на етапі 3

Способи легалізації – максимальне покращення показників сфер державного регулювання підприємництва до рівня Данії (МТ); Фінляндії (ЗБ); ОАЕ (ОП)										
Результативність										
Країни	«Міжнародна торгівля» (оформлення документів (ОД)/ контроль на кордоні (КК))					«Закриття бізнесу»				ЧНП % ВВП
	Експорт		Імпорт		Рейтинг	Коефіцієнт повернення боргу	Індекс ефективності права	Рейтинг		
	Годин на ОД/КК	Витрати (\$ на ОД/КК)	Годин на ОД/КК	Витрати (\$ на ОД/КК)						
Країни № 1 рейтингу	1/0	0/0	1/0	0/0	1	90	14	1	11,7	
Україна	1/0	0/0	1/0	0/0	1	90	14	1	12,7	

Джерело: розроблено автором на основі власних розрахунків

Знизити частку нелегального підприємництва до 12,7% ВВП дасть змогу досягнення показників лідерів рейтингу в сферах «Міжнародної торгівлі» та «Закриття бізнесу».

ВИСНОВКИ

У дисертації науково обґрунтовані рекомендації щодо забезпечення результативності державного регулювання процесів легалізації прихованого підприємництва. Здійснені дослідження дають можливість зробити низку пропозицій теоретичного та прикладного характеру:

1. На основі виявлених сутнісних ознак підприємництва розвинуто понятійний апарат за проблематикою: а) «підприємництво» – професійна, самостійна, обмежена факторами бізнес-середовища, ризикована діяльність фізичних осіб (особисто та через юридичні особи), які поєднують фактори виробництва для виготовлення продукції, за умови безбитковості у довгостроковому періоді; б) «нелегальне підприємництво» (яке протиправно приховане від державного регулювання з метою уникнення його шкідливого впливу) та відповідно – «легалізація підприємництва» (діяльність органів влади та недержавних організацій, спрямована на стимулювання підприємців до відображення в офіційному обліку та звітності своїх операцій).

Серед ознак підприємництва виділено безбитковість, ризикованість, виробництво продукції, самостійність, які є чутливими до негативного або позитивного впливу різних зовнішніх чинників (зокрема державного регулювання), що формує у підприємця мотиви легалізувати чи приховати свою діяльність. Це дає можливість пояснити зміни у ВВП частки нелегального підприємництва, виходячи із його сутності, змісту та впливовості зовнішніх факторів.

2. Для організації системи дієвих заходів, спрямованих на зниження обсягів прихованої економічної діяльності, удосконалено теоретико-методичні підходи до розкриття сутності державного регулювання легалізації підприємництва як функції управлінської діяльності, що полягає у впровадженні органами влади системи заходів, спрямованої на внесення змін у застосуванні наявних інструментів регулювання для усунення відхилень від бажаних економічних показників і зменшення обсягу нелегального підприємництва. Таке регулювання повинно функціонувати в рамках регуляторного механізму – інтегрованої ринково-адміністративної системи, в якій органи влади за допомогою відповідних інструментів змінюють показники сфер державного регулювання для формування у підприємців мотивації до легалізації своєї діяльності. Виявлено, що в Україні заходи легалізації є безсистемними, а відтак – малорезультативними.

3. Внаслідок відсутності належної методології визначення істотних причин існування прихованого підприємництва, в програмних документах України пропонується надто велика кількість заходів легалізації економіки, які часто спрямовані на вирішення другорядних проблем, що знижує їх ефективність. На основі уніфікації та систематизації положень нормативних актів та наукової літератури, дисертантом виділено 16 чинників, які впливають на чутливі ознаки підприємництва. Вони оцінені (квантифіковані) за допомогою сформованих Світовим банком статистичних даних та міжнародних рейтингів. Проведеним економіко-математичним аналізом виділено чинники нелегального підприємництва з істотним впливом: «Державне регулювання підприємництва», «Корупція», «Розмір ВВП», «Ефективність урядування», «Забезпечення правопорядку».

4. У відповідності до рейтингу «Легкості ведення бізнесу» (ЛВБ) Світового банку виділено найважливіші сфери державного регулювання підприємництва, серед яких «Оподаткування», «Міжнародна торгівля», «Закриття бізнесу». На них впливають інструменти, класифіковані дисертантом на ринкові (співвідношення попиту і пропозиції, конкуренція, прибуток) та адміністративні, які ґрунтуються на державному примусі та формують показники визначені рейтингом ЛВБ для оцінки проблем державного регулювання (вартість і тривалість обов'язкових процедур, кількість і ставки податків тощо). Визначення інструментів, необхідних для легалізації підприємництва, забезпечує ефективність цього процесу.

5. За допомогою покрокового регресійного моделювання та економічного обґрунтування визначено сфери ведення бізнесу, державне регулювання яких істотно впливає на частку нелегального підприємництва (ЧНП): «Міжнародна торгівля» (МТ), «Закриття бізнесу» (ЗБ), «Оподаткування» (ОП). Отримана модель ($ЧНП=11,497+0,043\times ОП+0,109\times МТ+0,087\times ЗБ$) демонструє імовірність та ступінь впливу зміни рейтингу чинника на частку нелегального підприємництва. Заплановані та належним чином впроваджені заходи регулювання у цих сферах забезпечать прогнозоване зниження частки нелегального підприємництва у ВВП.

6. Для досягнення високої ефективності процесу державного регулювання легалізації прихованого підприємництва запропоновано сформувані спеціалізований регуляторний механізм. Він: а) складатиметься з органів влади, підприємців, експертів (Світовий банк, консалтингова фірма PWC тощо), які готують аналітичну інформацію, та органу підтримки прийняття рішень (Мінекономрозвитку), завданням якого є збір, аналіз інформації про об'єкт регулювання, підготовка проектів правових актів та оцінка результативності їх впровадження; б) забезпечуватиме збір та аналіз інформації, формування, прийняття та контроль виконання рішень для зміни чинників нелегального підприємництва (МТ, ЗБ, ОП). Із врахуванням впливу інших визначених автором істотних чинників нелегального підприємництва («Корупція», «Забезпечення правопорядку», «Розмір ВВП», «Ефективність державного управління») належно сформований механізм забезпечить високу керованість та дієвість процесів легалізації.

7. Використовувані методи оцінювання прихованої економіки переважно не розмежовують підприємницький та непідприємницький сектор, не демонструють залежності її частки від причин виникнення та існування. Для визначення частки нелегального підприємництва та моделювання впливу на неї вжитих заходів використана сформована дисертантом кореляційна модель ($ЧНП=11,497+0,043\times ОП+0,109\times МТ+0,087\times ЗБ$). Це дає можливість визначити наявну чи спрогнозувати частку нелегального підприємництва за рейтингами «Легкості ведення бізнесу» у сферах «Міжнародної торгівлі», «Закриття бізнесу», «Оподаткування» (метод регуляторного впливу).

8. Розроблена автором модель, спрямована на зміну державного регулювання в сферах «Міжнародної торгівлі», «Закриття бізнесу», «Оподаткування» (які справляють істотний вплив на зменшення обсягу нелегального підприємництва), дає можливість спланувати дієві заходи легалізації та оцінити їх результативність методом розрахунку частки прихованого підприємництва за регуляторним впливом.

Це дає змогу: а) вжити саме тих заходів, які забезпечать досягнення планової частки нелегального підприємництва; б) оцінити його ефективність відповідно до ЧНП, розрахованої за планованими та фактично досягнутими показниками сфер державного регулювання.

Реалізація запропонованої у дисертації науково обґрунтованої моделі державного регулювання процесів легалізації прихованого підприємництва в межах удосконаленого механізму дасть змогу усунути визначені істотні причини існування цього негативного явища, використовуючи необхідні інструменти впливу на нелегальне підприємництво (його чутливі ознаки). Це забезпечить поетапне, планомірне зниження обсягів прихованого сектора економіки України до рівня розвинутих країн світу внаслідок істотного спрощення умов ведення бізнесу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

В іноземних наукових виданнях, монографія

1. «Współczesne problemy bezpieczeństwa i marketingu» [Monografia naukowa]. – Wyższa Szkoła Zarządzania Marketingowego i Języków Obcych w Katowicach, Polska, 2015. – 275 p. Том 1 / В.В. Гуменюк «Результативність механізму легалізації підприємництва». – С. 119-132. – 0,57 д.а.

Праці у наукових фахових виданнях України

2. Гуменюк В.В. Регулювання інтеграційного розвитку національного підприємництва в умовах економічної глобалізації / В.В. Гуменюк // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування. Економіка. – 2004. – Вип. 4(28). – Ч. 3. – С.62-69. – 0,46 д.а.

3. Гуменюк В.В. Економічні механізми легітимації підприємництва / В.В. Гуменюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Серія: Проблеми економіки та управління. – 2006. – № 554. – С. 116-122. – 0,64 д.а.

4. Тревого О.І. Актуальні проблеми оподаткування сфери малого та середнього підприємництва / О.І. Тревого, В.В. Гуменюк // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» Серія «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – 2006. – №575. – С.114-119. – 0,53 д.а. Особистий внесок автора стосується проблем оподаткування. – 0,18 д.а.

5. Гуменюк В.В. Концепції і моделі регулювання заробітної плати і підприємницьких доходів / В.В. Гуменюк, Н.М. Самолюк // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2008. – № 32, – С. 81-86. – 0,4 д.а. Особистий внесок автора стосується питань підприємницьких доходів. – 0,07 д.а.

6. Гуменюк В.В. Державне регулювання як чинник легалізації економіки / В.В. Гуменюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.7. – С.157-165. – 0,4 д.а.

7. Гуменюк В.В. Класифікація та вдосконалення методів оцінювання нелегальної економіки / В.В. Гуменюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.14. – С.250-256. – 0,5 д.а.

8. Бредюк В.І. Модифікація "електричного" методу оцінювання динаміки нелегальної економіки / В.І. Бредюк, В.В. Гуменюк, // Проблеми раціонального використання соціально-економічного та природно-ресурсного потенціалу регіону:

фінансова політика та інвестиції. – 2012. – Вип. XVIII №2. – С.32-40. – 0,36 д.а.
Особистий внесок автора стосується питань удосконалення методу. – 0,31 д.а.

Публікації у виданнях України, внесених до міжнародних наукометричних баз даних

9. Гуменюк В.В. Визначення факторів легалізації підприємництва / В.В. Гуменюк // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.11.– С. 242-246. – 0,31 д.а. (Міжнародна науково-метрична база Index Copernicus).

10. Гуменюк В.В. Определение причин существования нелегального (теневого) предпринимательства / В.В. Гуменюк // Бізнес Інформ. – 2015. – №7. – С. 160-165. – 0,56 д.а. (Міжнародні наукометричні бази даних, репозиторії і пошукові системи: Ulrichsweb Global Serials Directory (США), Research Papers in Economics (США), Російський індекс наукового цитування (Росія), Index Copernicus (Польща), Directory of Open Access Journals, CiteFactor (США), Academic Journals Database (Швейцарія), Scientific Indexing Services, Advanced Science Index, Open Academic Journals Index, GetInfo (Німеччина), BASE (Німеччина), InfoBase Index, OpenAIRE (Європейський Союз), WorldCat, SUNCAT Union Catalogue (Велика Британія), COPAC Union Catalogue (Велика Британія), Соціонет (Росія), Open Access Library, J-Gate (Індія), Академия Google (США), Research Bible (Японія)).

Публікації в інших наукових виданнях

11. Гуменюк В.В. Критерії ідентифікації підприємства / В.В. Гуменюк // Вісник Українського державного університету водного господарства та природокористування. Економіка. – Рівне, 2004. – Вип. 2 (26). – Ч.1. – С.16-21. – 0,3 д.а.

12. Гуменюк В.В. Державне регулювання і детінізація доходів найманих працівників і підприємців / В.В. Гуменюк, Н.М. Самолюк // Социально-экономические аспекты промышленной политики. Управление человеческими ресурсами: государство, регион, предприятие: Сборник научных трудов. – Донецк, 2006. – Т.1. – С. 259-265. – 0,34 д.а. Особистий внесок автора стосується проблеми детінізації доходів підприємців. – 0,05 д.а.

13. Гуменюк В.В. Вплив конкурентної політики держави на легалізацію економіки / В.В. Гуменюк // Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми формування та реалізації конкурентної політики: аспекти молодіжного підприємництва»]. – Львів, 2009. – С.67-71. – 0,14 д.а.

14. Гуменюк В.В. Використання розрахунків рівня нелегальної економіки для легалізації та структурного регулювання підприємництва / В.В. Гуменюк // Тези доповідей наукової конференції [«Теоретичні та прикладні засади функціонування сучасної економіки»]. – Львів, 2010. – С. 16. – 0,07 д.а.

15. Гуменюк В.В. «Промислові парки як засіб підвищення конкурентоздатності промисловості України» / В.В. Гуменюк // Тези доповідей II міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми формування та реалізації конкурентної політики»]. – Львів, 2011. – С. 39-40. – 0,16 д.а.

16. Гуменюк В.В. Підвищення конкурентоспроможності економіки через удосконалення регуляторного механізму розвитку підприємництва / В.В. Гуменюк // Тези доповідей III міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми формування та реалізації конкурентної політики»]. – Львів, 2013. – С. 60-61. – 0,17 д.а.

17. Гуменюк В.В. Дослідження бізнес-середовища як чинника прихованого підприємництва / В.В. Гуменюк // Тези доповідей ІХ Міжнародної науково-практичної конференції [«Маркетинг та логістика в системі менеджменту»]. – Львів, 2014 р. – С. 91-92. – 0,1 д.а.

18. Гуменюк В.В. Формування механізму державного регулювання процесів легалізації підприємництва / В.В. Гуменюк // Тези доповідей ІV міжнародної науково-практичної конференції [«Проблеми формування та реалізації конкурентної політики»]. – Львів, 2015. – С. 57-58. – 0,13 д.а.

АНОТАЦІЯ

Гуменюк В.В. Державне регулювання процесів легалізації прихованого підприємництва. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством – Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2016.

У дисертаційному дослідженні розроблено теоретико-методологічні положення та надано прикладні рекомендації щодо формування механізму державного регулювання процесу легалізації прихованого підприємництва. У роботі вперше розроблено модель, спрямовану на зміну умов ведення бізнесу в основних сферах державного регулювання легалізації прихованого підприємництва, що істотно впливають на зменшення його розміру. В моделі використовується новий метод розрахунку частки нелегального підприємництва. Удосконалено підходи до визначення сутності поняття «державне регулювання підприємництва», причин існування прихованого підприємництва і напрямків їх усунення, запропоновано сформулювати спеціалізований механізм державного регулювання легалізації підприємництва. Розвинуто поняття «нелегальне підприємство», «легалізація підприємства»; дослідження впливу ознак підприємства на мотивацію легалізувати чи приховати свою діяльність; класифікацію інструментів державного регулювання підприємства.

Ключові слова: нелегальне підприємство, легалізація підприємства, чинники нелегального підприємства, механізм легалізації підприємства, інструменти та сфери державного регулювання, модель легалізації підприємства.

АННОТАЦИЯ

Гуменюк В.В. Государственное регулирование процессов легализации скрытого предпринимательства. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Львовский национальный университет имени Ивана Франко. – Львов, 2016.

В диссертационном исследовании разработаны теоретико-методологические положения и представлены прикладные рекомендации по формированию механизма государственного регулирования процесса легализации скрытого предпринимательства. В работе впервые разработана модель, направленная на изменение условий ведения бизнеса в основных сферах государственного регулирования легализации скрытого предпринимательства, которые значимо влияют на уменьшение его размера. Модель также использует новый метод расчета

доли скрытого предпринимательства. Усовершенствованы подходы к определению сущности понятия «государственное регулирование предпринимательства», причин существования скрытого предпринимательства и направлений их устранения, предложено сформировать специализированный механизм государственного регулирования легализации предпринимательства. Развито понятие «нелегальное предпринимательство», «легализация предпринимательства»; исследование влияния признаков предпринимательства на мотивацию легализовать или скрыть свою деятельность; классификацию инструментов государственного регулирования предпринимательства.

Ключевые слова: нелегальное предпринимательство, легализация предпринимательства, факторы нелегального предпринимательства, механизм легализации предпринимательства, инструменты и сферы государственного регулирования, модель легализации предпринимательства.

ANNOTATION

Gumeniuk V.V. State regulation of legalization processes of latent entrepreneurship. – The manuscript.

The thesis for scientific degree of candidate of economic sciences in speciality 08.00.03 – economics and management of national economy. – Ivan Franko National University of Lviv – Lviv, 2016.

The theses develop theoretical recommendations about state regulation of legalization latent entrepreneurship. First chapter «Theoretical principles of business legalization» is working out the determination – legal and illegal business and their factors. To plan effective actions against illegal entrepreneurship, the author formed 16 uniform factors, including: «State regulation of business», «Corruption» and others. To implement these arrangements an appropriate mechanism should be created taking into account principles of management systems construction. The second chapter «Analyse of state regulation of legalization processes of entrepreneurship» research the effectiveness of Ukrainian legalization, determines the influence of different factors on legalize entrepreneurship. They are quantified according to statistics, rates of Easy business end World governance indicators. Regression analysis identified significant influence of «Government regulation of entrepreneurship»; «Control corruption», «The size of GDP», «Government effectiveness», «Rule of law». The third chapter «Improvement of state regulation of legalization processes of latent entrepreneurship» determines significant factors with using economic and mathematical methods (state regulation in «Trading across borders», «Closing of business», «Paying taxes»), which should be influenced for the legalization of entrepreneurship; the mechanism of entrepreneurship legalization is modelled. The proposed model involves the legalization of achieving «guidelines», which are the areas regulation of «Trading across borders», «Closing of business», «Paying taxes» and the corresponding size of the illegal business in the developed countries. It allows to gradually reducing the share of illegal business in GDP from 40.246% to: 1) 31.954%, 2) 18.594%, 3) 12.682%.

It was formed for the first time the model of legalization of hidden entrepreneurship, that aimed at changing business conditions in main areas of state regulation of the economy («Trading across borders», «Closing of business», «Paying taxes»), which

significantly have influence on the reduction size of hidden entrepreneurship. The developed model makes it possible to estimate the effectiveness of legalization measures by using the new method of calculating the share of latent entrepreneurship equation for its correlation to ratings «Doing business» in areas of «Trading across borders», «Closing of business», «Paying taxes». There are improved: approaches to determining the causes of the hidden entrepreneurship and its legalization, which, unlike the existing ones, allow determining factors with a significant correlation influence and guiding them to appropriate interventions; processes of state regulation of entrepreneurship by legalizing concealed formation of specialized mechanism. The concept of «illegal entrepreneurship», which, unlike the common term «hidden economy», specifies the object (entrepreneurship) and determines its formal characteristics – lawless hiding their activities, and the term «legalization of entrepreneurship» focuses on stimulating the reflection in accounting transactions that are not prohibited by law; research features of entrepreneurship, which allowed to select four (profitability, risk-taking, independence, production of goods) which, under the influence of external factors motivate to legalize or hide business, based on its inherent nature; definition the used tools of state regulation of entrepreneurship legalization.

Keywords: illegal entrepreneurship, illegal entrepreneurship factors, mechanism entrepreneurship legalization, model entrepreneurship legalization, tools of state regulation.

*Підписано до друку 26.05.2016 р. Формат 60×84/16
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Друк на різнографі.
Умов. друк. арк. 0,9. Наклад 100 прим. Зам. № 81/05*

*Друк: Колективне підприємство “Палітурник”
м. Львів, вул. Руська, 20
тел.: (032) 235-58-78*